

NU'MÂN b. MÜNZİR b. HÂRİS

(النعمان بن المنذر بن الحارث)

en-Nu'mân b. el-Münzir b. Hâris el-Gassânî
(ö. m. 594'ten sonra)Gassânî hükümdarı
(bk. GASSÂNİLER).**NU'MÂN b. MÜNZİR b. MÜNZİR**

(النعمان بن المنذر بن المنذر)

Ebû Kâbüs en-Nu'mân b. el-Münzir
b. el-Münzir el-Lahmî
(ö. 602'den sonra)Irak'ta Hîre ve çevresinde
hüküm süren
Lahmîler'in son hükümdarı
(580-602)
(bk. LAHMÎLER).**NÛMAN PAŞA, Köprülüzâde**

(bk. KÖPRÜLÜZÂDE NÛMAN PAŞA).

NU'MÂN b. SÂBÎT

(bk. EBÛ HANİFE).

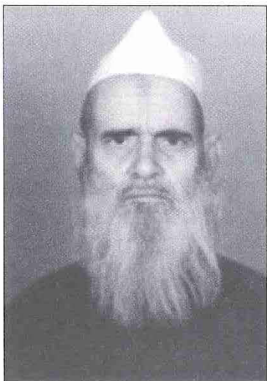
NU'MÂNÎ, Muhammed Abdürreşid

(محمد عبد الرشيد النعماني)

(1915-1999)

Pakistanlı muhaddis.

28 Eylül 1915'te Hindistan'ın kuzeybatısındaki Racistan eyaletine bağlı Caypür şehrinde doğdu. İlk eğitimini babasından ve amcasından aldıktan sonra Ta'limü'l-İslâm Medresesi'nde öğrenimine başladı, 1928-1933 yılları arasında Kadîrbahş el-Bedâünî'den ders aldı. Bu arada imtihanlarını vererek Pencap Üniversitesi'nden me-

Muhammed
Abdürreşid
en-Nu'mânî

zun oldu. 1934'te Leknev'deki Dârülulûm Nedvetü'l-ulemâ'ya girdi ve burada iki yıl Haydar Hasan Han et-Tunkî'den hadis ilimleri konusunda faydalandı; ondan Buhârî ve Tirmizî'nin *el-Câmi'u's-şâhîh*'leri ile Müslim'in aynı adlı eserinin mukaddimesi ve *Celâleyn* gibi kitapları okuyarak mezun oldu. Bu sırada Hâce İmâdullah el-Mekkî'nin halifelerinden olan Haydar Hasan Han'dan tasavvuf terbiyesi aldı. Daha sonra Haydarâbâd'a (Dekken) giderek Haydar Hasan Han'ın ağabeyi Mahmûd Hasan Han'ın yanında dört yıl kaldı ve onun *Mu'cemü'l-muşanniîn* adlı eserinin telifinde yardımcı oldu. Ardından tedris ve telif hayatına başlayan Nu'mânî 1942-1947 yıllarında Delhi'deki Nedvetü'l-musannifin'de üye olarak çalıştı; 1947'de Hindistan'ın bölünmesinden sonra Pakistan'a hicret etti. 1949-1976 yılları arasında sırasıyla Tando Allahyar'daki Dârü'l-ulûmi'l-İslâmiyye, Karaçi'deki Câmîatü'l-ulûmi'l-İslâmiyye ve Bahâvelpûr'daki el-Câmîatü'l-İslâmiyye'de hadis, fıkıh, nahiv ve mantık konularında ders verdiği gibi çeşitli idarî görevler de yaptı. 1976-1992 yıllarında Muhammed Yûsuf el-Benûrî'nin isteği üzerine Câmîatü'l-ulûmi'l-İslâmiyye'de hadis ihtisas bölümünde ders okutup danışmanlık yaptı. Mütevazî hayatı, müttakî şahsiyeti ve ilmi birikimiyle pek çok âlimin takdirini kazanan Nu'mânî 12 Ağustos 1999'da Karaçi'de vefat etti. Ebû Hanîfe'nin eserleri ve müsnedleri konusunda geniş bilgiye sahip olan Nu'mânî, hadiste Hanefî mezhebinin usullerinin dikkate alınması üzerinde dururken İbnü's-Salâh eş-Şehrezûrî ve İbn Hacer el-Askalânî tarafından dile getirilen bazı görüşlerin tenkide tâbi tutulabileceğine dikkat çekmiştir. Bu sebeple bazı çağdaşları tarafından Hanefîlik taassubuyla itham edilmiş (M. Nâsirüddin el-Elbânî, II, 346-350; Mahmûd Saîd Memdûh, s. 183, 526), ancak bu tenkitlere cevap verilmiştir (Muhammed Abdürreşid en-Nu'mânî, s. 291-320, tetimime kısmında Temîm Muhammed'in cevabı; Rûhullemîn b. Hüseyin, s. 128-134).

Eserleri. 1. *Luğâtü'l-Kur'ân*. Kur'an kelimelerinin iştikak ve izahlarını tefsir, fıkıh, tarih, kelâm gibi ilimler açısından değerlendiren Urduca bir sözlüktür. Eserin ilk dört cildini Nu'mânî, son iki cildini Abdüddâim el-Celâlî hazırlamıştır (Delhi 1943; Karaçi 1994). 2. *Mâ temessü ileyhi'l-hâce li-men yu'âli'u Sünene İbn Mâce. Sünen-i İbn Mâce*'ye mukaddime olarak yazılan kitabın telifi 1953 yılında tamamlanmıştır (nşr. Abdullah İbrâhim el-Ensârî, Katar 1984). Abdülfettâh Ebû Gudde

eseri *el-İmâm İbn Mâce ve kitâbühü es-Sünen* adıyla yayımlamıştır (Beyrut 1419). 3. *İbn-i Mâce or 'İlm-i Hadîs* (Karaçi 1956). 4. *Tebşıra ber el-Medhal fi uşûli'l-hadîs li'l-Hâkim en-Nisâbüri*. Geniş bir incelemeyle birlikte eleştiriler içeren eser Delhi'de yayımlanan *Burhân* adlı dergide neşredilmiş, daha sonra kitap haline getirilmiştir (Karaçi 1991). 5. *et-Ta'kîbât 'ale'd-Dirâsât*. Muhammed Muîn et-Tettevî'nin *Dirâsâtü'l-Iebib fi'l-üsve-ti'l-haseneti bi'l-Habîb* adlı eserindeki fıkıh ve hadis konularına dair görüşlerinin tenkidinden ibaret olup *Dirâsâtü'l-Iebîb* ile birlikte yayımlanmıştır (Sind 1957). 6. *et-Ta'lîkât 'alâ Zebbi zübâbâtü'd-Dirâsât*. Abdülatîf et-Tettevî'nin Muhammed Muîn'e reddiye olarak yazdığı bu eserde Nu'mânî'nin hadis ve fıkıh meselelerine dair ta'lik ve izahları bulunmaktadır (I-II, Haydarâbâd-Sind 1959-1961). 7. *et-Ta'lîkâtü'l-kavîm 'alâ Mukaddimeti Kitâbi't-Ta'lim*. Mes'ûd b. Şeybe es-Sindî'nin Ebû Hanîfe hakkında kaleme aldığı bu eseri geniş bir önsöz ve dipnotlarla yayımlamıştır (Haydarâbâd-Sind 1965). 8. *Mekânetü'l-İmâmî'l-A'zam Ebî Hanîfe fi 'ilmi'l-hadîs*. Eserin seksen iki sayfalık kısmı Sü-yûtî'nin *Tebyîdû's-şâhîfe bi-menâkibi'l-İmâm Ebî Hanîfe*'si ile birlikte yayımlanmıştır (Karaçi 1990). Daha sonra kitabın tamamını Abdülfettâh Ebû Gudde *Mekânetü'l-İmâm Ebî Hanîfe fi'l-hadîs* adıyla neşretmiş (Beyrut 1416), eserin bu neşri Enbiya Yıldırım tarafından *İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe'nin Hadis İlmindeki Yeri* adıyla Türkçeye çevrilmiştir (İstanbul 2004). 9. *Fethu'l-E'azzi'l-ekrem li-tahrîci'l-Hizbi'l-a'zam*. Eserde Ali el-Kârî'nin *el-Hizbü'l-a'zam ve'l-ırdü'l-efham* adlı dua kitabında geçen hadisler tahrîc edilmiştir (Karaçi 1980). 10. *Yezîd ki Şahsiyyet Ehl-i Sünnet ki Nazar me* (Karaçi 1982). 11. *Şühedâ-i Kerbelâ per İftirâ* (Karaçi 1988). 12. *Ekâbir-i Şahâbe per Bühtân* (Karaçi 1988). 13. *Nâşibiyyet Tahkîk ke Behîs me* (Karaçi 1962). 14. *Nâşibi Sâziş* (Karaçi 1984). 15. *Hâzret-i 'Alî or Kışâs-ı 'Osmân* (Karaçi 1998). Urduca olan son altı eser birer risâle niteliğinde olup Pakistan'daki Nâsibîler'e red-diye mahiyetinde kaleme alınmıştır.

Nu'mânî'nin yarım kalmış veya yayımlanmamış eserleri şunlardır: *Mâ hâlefe fihi Ebû Hanîfe İbrâhim en-Neħa'î, Tertîbü Kitâbi'l-Âşâr bi-rivâyeti Muhammed 'ale'l-mesânid, Ricâlü Kitâbi'l-Âşâr rivâyetü Muhammed, Ricâlü Câmî'i'l-mesânid, Tercemetü Kitâbi'l-Âşâr*. Urduca mukaddimeler yazdığı bazı

eserler de şöylece sıralanabilir: *Kitâbü'l-Âşâr* (Karaçi 1410/1990). Bu mukaddime Mehmet Özşenel tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir (*Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 1 [1996], s. 233-251); *Müsnedü'l-İmâm Ebî Hanîfe bi-rivâyeti'l-Haskefî; Muvatta'ü Mâlik bi-rivâyeti Muhammed; Tefsîru İbn Kesîr; Bülûgu'l-merâm*. Müellifin ayrıca Karaçi'de çıkan *Beyyînât* isimli dergi başta olmak üzere çeşitli dergilerde yayımlanmış otuzdan fazla makalesiyle Gulâm Ahmed Pervîz ve Abdülkuddûs el-Hâşimî gibi hadisi inkâr edenlere karşı kaleme aldığı yazıları bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Abdürreşîd en-Nu'mânî, *el-İmâm İbn Mâce ve kitâbühü es-Sünen*, Beyrut 1999, tür.yer.; ayrıca bk. Abdülfettâh Ebû Gudden'in girişi, s. 15-19; M. Nâsirüddin el-Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdişü'z-zâ'ife ve'l-mevzû'a*, Dimaşk 1399, II, 346-350; Mahmûd M. Abdullah, *el-Luğatü'l-'Arabiyye fî Bâkistân, İslâmâbâd* 1984, s. 212-214; Mahmûd Saîd Memdûh, *Teşrifü'l-esmâ' bi-şüyühû'l-icâze ve's-semâ'*, Kahire, ts., s. 183, 526; Rûhülemîn b. Hüseyin Ahmed el-Banglâdişî, *el-Kelâmü'l-müfîd fî tahriiri'l-esânîd* (ihtisas tezi, 1991), Câmîatiü'l-Ülümü'l-İslâmiyye (Karaçi), s. 111-179; Füyûzurrahman, *Meşâhîr-i 'Ulemâ'*, Lahor, ts., II, 783-785; Mehmet Özşenel, *Pakistan'da Hadis Çalışmaları* (yüksek lisans tezi, 1992), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 145-149; a.mlf., "Muhammed Abdürreşîd en-Nu'mânî", *Hadis Tetkikleri Dergisi*, II/1, İstanbul 2004, s. 225-229.

MEHMET ÖZŞENEL

NU'MÂNİYYE

(النعمانية)

Muhammed el-Bâkir'in öğrencilerinden Şeytânüttâk diye anılan Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali b. Nu'mân el-Ahvel'e (II./VIII. yüzyıl) nisbet edilen aşırı bir fırka (bk. ŞEYTÂNÜTTÂK).

NÛN

(ن)

Arap alfabesinin yirmi beşinci harfi.

Türk alfabesinin on yedinci, ebced ter-tibinin ve Fenike alfabesinin on dördüncü harfi olup ebced hesabında sayı değeri 50'dir. Nûn Fenike, Ârâmî, İbrânî ve Arap dillerinde "balık" anlamına gelir, Yunanca'ya "nú" olarak geçmiştir. Ayrıca Arapça'da "hokka" ve "kılıç demiri" mânalarında kullanıldığı belirtilir. Eski Mısır'ın hiyeroglif alfabesindeki kuyruk tarafı kıvrılmış balık veya yılan resminden doğduğu kabul edilir.

Sonraki alfabelerde çizgi haline dönüşen ve bazan çizgileri keskinleşen biçim yılan veya balığın kıvrımlarını simgeleyen bir görünüm kazanmıştır.

Kendi öz sesiyle okunan nûn dil ucunun, hizasında yer alan iki üst diş etinin iç kısmına dayanarak hava akışını kısmen kapatmasıyla telaffuz edilir. İhfa ile okunan nûn sesinin çıktığı yer geniz boşluğudur (Sîbeveyhi, II, 452). İbn Sînâ nûn sesinin, diş etleri üzerine kapanarak hava akışını tıkayan ve onun geniz boşluğundan akıp bir inilti sesine dönüşmesini sağlayan dil ucu ile gerçekleştiğini belirtir (Roman, I, 263-264). Buna bağlı olarak şarkiyatçılar da "nûn"u kapantılı, dişsel, yumuşak titreşimli bir geniz ünsüzü olarak tanımlar (Cantineau, s. 38-40; Fleisch, I, 58, 84-85). Nûn, orta şiddette cehr ve beyhiyye sıfatlarına sahip bir harf olduğundan telaffuz edilirken ses ne tam akar ne tam kapanır. Ayrıca gunne (geniz sesi) sıfatına da sahip olan "nûn"un mahrecine geniz boşluğuna "mîm"ın mahrecine göre daha yakın olduğundan gunnesi daha şiddetli olur. Şiddetli söylenişinde ortaya çıkan "bir şeyin içine nüfuz etme, bir şeyin içinden çıkma" anlamları ile nûn sesinin hafif ve iniltili telaffuzunun esin verdiği "incelik, şıklık, zarıflık" gibi mânaların Arap dilinde nûn ile başlayan ve biten birçok masdarın anlamında belirleyici rol oynadığı tesbit edilmiştir (Hasan Abbas, s. 160-169).

Özellikle Kur'an kıraatinde sâkin nûn ve onun hükmünde olan tenvinde bunları izleyen harflere göre bazı değişim ve dönüşümler olur. Bunları boğaz harfleri olan "ح، خ، ع، غ، ه" izlerse sâkin nûn ile tenvin gerçek sesleriyle telaffuz edilir (izhar). Bunları "ل، ر" harfleri izlerse sâkin nûn ile tenvin bu harflere katılarak söylenir (gunnesiz idgam): "min rabbihim" → "mirrabbihim" gibi. Bunları "م، ن، و، ي" harfleri izlerse sâkin nûn ile tenvin hafifçe uzatılan geniz sesi eşliğinde bu harflere katılarak söylenir (gunneli idgam). Sâkin nûn ile bu harfler aynı kelimedede bulunursa idgam değil izhar geçerlidir: "dünyâ, kınvân, şınvân, bünyân" gibi. Sâkin nûn ile tenvini "ب" harfi izlerse sâkin nûn ile tenvin hafifçe uzatılan geniz sesi eşliğinde "mîm"e dönüştürülerek söylenir (kalb, iklâb), "min ba'dî" → "mimba'dî" gibi. Bunları geri kalan harfler "ت، ث، ج، د، ذ، ز، س، ش، ص، ض، ط، ظ، ف، ق، ك" izlerse sâkin nûn ile tenvin hafifçe uzatılan geniz sesi şeklinde telaffuz edilir (ihfâ).

Arap dilinde nûn harfi n→v, n→h, n→y'ye dönüşümleriyle eş sesli ve eş an-

lamlı kelimelerin oluşmasına imkân vermiştir: "Neşr→veşr" (yontmak, biçmek), "enveke→ehveke" (ahmak buldu), "renneha→reyyeha" (yumuşattı, yola getirdi) gibi (Ebüt-Tayyib el-Lugavî, II, 456-461). Aynı şekilde özellikle l→n, m→n, k→n, ʾ→n, b→n, d→n, ʿ→n, r→n, z→n dönüşümlerinde de anılan türden birçok kelimenin varlığı tesbit edilmiştir, "rakş→nakş" (süslemek), "a'ṭâ→antâ" (verdi), "hetele→hete" (yağdı), "ğaym→ğayn" (bulut) gibi (a.g.e., I, II, tür.yer.).

Arap gramerinde tekit, nisve, ref', tesniye, cem'-i müzekker, vikâye, ayrıca tenvin "nûn"ları vardır. Muzârî ve emir fiillerinin sonuna eklenerek onları pekiştiren tekit "nûn"u müşeddede ve muhaffefe olmak üzere iki çeşittir. Nisve "nûn"u mâzî, muzârî ve emir fiillerinin sonuna takılan dişil çoğul "nûn"u olup daima fâil ve mervû zamir konumunda bulunur (mahallî i'rab). Ref' "nûn"u muzârîde beş fiilin sonuna takılarak varlığı ref', yokluğu nasb veya cezm âlameti olan "nûn"dur. Vikâye "nûn"u fiillerin ve "leyte, an, min, ledün, inne, keenne ..." gibi mebnî edatların sonuna birinci tekil şahıs zamiri olan "ي" bitiştiğinde, bu kelimelerin son hareke veya sükûnlarını kesreye dönüşmekten korumak için araya gelen "nûn"dur: "عَلِمْتَنِي، لَدْتَنِي، لَيْتَنِي، لَيْتَنِي" gibi. Tenvin, Arap diline özgü bir nûn çeşidi olup isimlerle isim asıllı kelimelerin sonuna gelen ve çift hareke ile gösterilen sâkin nûn olup isimlik belirtisidir. Tenkîr, temkîn, mukâbele, tenâsüb, hikâye, şâz, zarûret, ta'viz ve terennüm tenvinleri gibi çeşitleri mevcuttur (Subhî Abdülhamîd M. Abdülkerîm, s. 35-73; Seyyid Rızk et-Tavîl, LIII/3 [1981], s. 536-547; *el-Meusu'atü'l-'Arabiyye*, VII, 63-64). Ayrıca nûn Arapça kelimelerin bünyesinde asıl harf olarak yer aldığı gibi "unşur, künbür" gibi kelimelerde zâit olarak da bulunur.

Kalem sûresinin başında yer alan nûn ya hurûf-ı mukattaadır veya özel isimdir (bk. HURÛF-ı MUKATTAA). Bu sûrenin bir diğer adı da Nûn sûresidir. Bazı müfessirler "nûn"a "balık" veya "hokka" mânası verirken (Kurtubî, XVIII, 223) Zemaşşerî, Arap dilinde "nûn"un hokka anlamının bulunmadığını, İbn Atıyye el-Endelüsî ise Arap lehçelerinin birinde veya Arap ve Acem dillerinde ortak olarak "hokka" mânasında kullanılmış olabileceğini ileri sürmüştür (*el-Keşşâf*, IV, 140; Âlûsî, XXIX, 23).

Alemüddin es-Sehâvî, Muhammed b. Sâlim et-Tablâvî, Kâsım b. Abdullah el-Yemânî, Seyfeddin b. Abdullah el-Basîr, Zeke-riyyâ el-Ensârî gibi müellifler tarafından